

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเรียนการสอนนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา นักการศึกษาทั้งหลายต่างก็ยอมรับว่า การเรียนการสอนโดยใช้อุปกรณ์การศึกษาเข้ามาประกอบนั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี ทั้งยังทำให้การเรียนรู้นั้นมีความหมายแก่ผู้เรียนมากยิ่งขึ้น และในบรรดาสื่อการสอนทั้งหลายนั้น หนังสือเรียนนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง ซึ่งในกระบวนการเรียนการสอนจะขาดเสียมิได้ (Lee C. Deighton 1971 : 214) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านวิทยาการต่าง ๆ ได้แพร่หลายไปอย่างกว้างขวาง การอ่านก็จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปและทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวและสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ดีขึ้น และเนื่องจากหนังสือเรียนก็นับว่าเป็นสื่อหรืออุปกรณ์การสอนอย่างหนึ่งที่มีคุณค่าในการเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาทักษะในการอ่านซึ่งจะเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาและการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ต่อไป นอกจากนี้หนังสือเรียนยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสม ดังจะเห็นได้จากข้อคิดเห็นของ ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2507 : 32) ที่ว่า

หนังสือเรียน เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการพัฒนาการอ่านของเด็ก เพราะการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ แทบทุกวิชาต้องอาศัยหนังสือเรียนเป็นเครื่องมือ ถึงแม้เทคโนโลยีการเรียนการสอนจะมีการพัฒนาไปอย่างกว้างขวางก็ตาม การถ่ายทอดวิชาการศึกษาให้กับนักเรียนก็ยังต้องอาศัยหนังสือเรียนเป็นสำคัญ...

หนังสือเรียนนอกจากจะเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำคัญในกระบวนการเรียนการสอนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หนังสือเรียนยังเป็นเครื่องช่วยให้นักเรียนได้อาศัยสื่อความหมายซึ่งกันและกัน นอกจากนี้หนังสือเรียนยังเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับครู คือ ช่วยให้นักครูได้เข้าถึงขอบข่ายของเนื้อหาวิชา ช่วยจัดระเบียบของเนื้อหาวิชา และแนวทางการสอน และยังช่วยเพิ่มพูนแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อีกด้วย (Harl R. Douglass 1958 : 162) แม้ว่าในปัจจุบัน

จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิธีสอนหรืออุปกรณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นก็ตาม แต่หนังสือเรียนก็ยังเป็นอุปกรณ์ที่มีความสำคัญ และยังเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในสถานศึกษาต่าง ๆ เพราะหนังสือเรียนยังคงมีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อกลางระหว่างครูกับนักเรียนในด้านความเข้าใจร่วมกัน ดังความเห็นของ เอ็ดการ์ เดล (Edgar Dale 1969 : 665) ที่ว่า "หนังสือเรียนเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญและเป็นสื่อกลางความคิดระหว่างครูกับนักเรียน..." ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของหลุยส์ ชอร์ (Louis Shores 1960 : 50) ที่ว่า

หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือที่ครูกับนักเรียนใช้สื่อความหมายซึ่งกันและกัน เป็นแหล่งรวบรวมเนื้อหาวิชา แนะนำกิจกรรมและวัสดุประกอบการสอนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ช่วยสร้างนิสัยรักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และฝึกทักษะในการอ่าน ทั้งยังเป็นศูนย์กลางให้กับนักเรียนที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ร่วมเรียนในเรื่องเดียวกัน และเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ในแนวเดียวกัน ทั้งยังช่วยประหยัดเวลาในการจัดบันทึกบทเรียน ซึ่งนักเรียนอาจจดไม่ทันหรือจดผิดได้

นอกจากนี้ เอิร์นเนส ฮิลตัน (Ernest Hilton 1969 : 1470 - 1472) ก็ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหนังสือเรียนไว้ว่า "หนังสือเรียนเป็นแหล่งความรู้ที่ควรจะทันสมัย ทันเหตุการณ์ ไม่ควรหยุดอยู่กับที่ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา และสอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ"

ปราณี โพธิสุข (2527 : 44) ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของหนังสือเรียนที่แตกต่างออกไป ดังนี้ "หนังสือเรียนเป็นเพียงสื่อการสอนชนิดหนึ่งที่เรียบเรียงขึ้นสอดคล้องกับหลักสูตรและเหมาะสมกับนักเรียนในระดับต่าง ๆ การใช้สื่อการสอนแต่ละชนิดจะมีคุณค่าสูงสุดได้นั้น ขึ้นอยู่กับ "ทักษะการใช้" ของครูผู้สอนเป็นสำคัญ"

จะเห็นว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเรียนของปราณี โพธิสุข จะแตกต่างไปจากนักวิชาการอื่น ๆ ดังกล่าวข้างต้น แต่อย่างไรก็ตามจากความคิดเห็นต่าง ๆ ที่เสนอมานี้อาจสรุปได้ว่า หนังสือเรียน ก็คือ อุปกรณ์การสอนที่รวบรวมเนื้อหาวิชาการในการสอนที่เรียบเรียงขึ้นให้สอดคล้องกับหลักสูตร ช่วยแนะนำกิจกรรมแก่ครูเพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ มีเหตุผลและสามารถค้นคว้าและสรุปข้อมูลต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้หนังสือเรียนยังเป็นสิ่งซึ่งช่วยสื่อความหมายให้ครูและนักเรียนเข้าใจเนื้อหาเรื่องเดียวกันได้ตรงกัน และยังช่วยประหยัดเวลาในการจัดบันทึกของนักเรียนและการค้นคว้าของครูอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามการใช้หนังสือเรียน

าให้เกิดประโยชน์มากนักน้อยเพียงใดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถและความชำนาญของครูผู้สอนเป็นสำคัญ นอกจากนี้หนังสือเรียนที่ดีจะต้องมีความทันสมัย และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เนื้อหาที่เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาอีกด้วย

บทบาทของหนังสือเรียนดังกล่าวเห็นได้ชัดว่า หนังสือเรียนเป็นสื่อการสอนที่มีความสำคัญมากและในปัจจุบันครูส่วนใหญ่ก็ให้ความเชื่อมั่นในหนังสือเรียนเป็นอย่างมาก เพราะมีความเชื่อว่า หนังสือเรียนคือตัวแทนของหลักสูตร เรียบเรียงขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชา มีเนื้อหาครบถ้วน และได้ผ่านการตรวจสอบอย่างดีแล้วจากกระทรวงศึกษาธิการ ครูส่วนใหญ่จึงได้ใช้หนังสือเรียนเป็นหลักในการเรียนการสอนตลอดมา ซึ่งจากการที่ครูยึดหนังสือเรียนเป็นหลักนี้ ทำให้เป็นการจำกัดขอบเขตการสอนของครูไปโดยปริยาย การสอนจึงถูกจำกัดอยู่ในวงแคบเฉพาะ เนื้อหาที่กำหนดไว้ในหนังสือเรียนเท่านั้น แต่ตามสภาพความเป็นจริงแล้ว ถ้าไม่มีหนังสือเรียนครูบางท่านก็อาจจะไม่ทราบว่า จะสอนอะไร และสอนอย่างไร หรือถ้าสอนได้ก็อาจจะสอนไปคนละทิศละทาง เพราะครูส่วนใหญ่มีความรู้ ความสามารถที่ไม่เท่าเทียมกัน... คราบิดที่เรายังไม่สามารถสร้างมาตรฐานหรือยกมาตรฐานความรู้ ความสามารถของครูผู้สอนได้ คราบิดนั้นหนังสือเรียนก็ยังคงเป็นหัวใจของการเรียนการสอนอยู่นั่นเอง (โรธีย์ สาริกบุตร และสมพร สาริกบุตร 2521 : 7)

สำหรับการเรียนการสอนในวิชาสังคมศึกษานั้น วิชาสังคมศึกษานับว่าเป็นวิชาที่มีความสำคัญวิชาหนึ่งในการดำรงชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคม และเป็นวิชาที่จำเป็นจะต้องจัดให้มีขึ้นในการศึกษาของประเทศ จากความคิดในวิชาสังคมศึกษาแนวใหม่ มีนักการศึกษาหลายท่านที่ได้เห็นถึงความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา เช่น เอ็ดวิน เฟนตัน (Edwin Fenton 1966 : 19) ซึ่งได้ให้ความเห็นว่า

จุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษานั้น มิได้เน้นอยู่ที่วิชาการแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องการการฝึกฝนและการถ่ายทอดความเป็นพลเมืองดี รวมทั้งมุ่งที่จะพัฒนาทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และความรู้สึกหรือคุณค่าของนักเรียนด้วย ดังต่อไปนี้

1. ด้านความรู้ เพื่อให้สามารถจดจำความคิดหรือประสบการณ์ที่นักเรียนเคยประสบในรูปแบบเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันได้
2. ด้านความสามารถและทักษะ เพื่อให้สามารถแสวงหาข้อมูลที่เหมาะสมและสามารถแก้ปัญหาโดยใช้ความรู้หรือประสบการณ์เดิม หรือความสามารถในการสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ได้ เป็นการเน้นให้ผู้เรียนรู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง
3. ด้านคุณค่าหรือความรู้สึก เพื่อพัฒนาทัศนคติ ความเข้าใจและค่านิยม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย และปรัชญาชีวิตของนักเรียนแต่ละคน

Jonathan C. McLendon 1962 : 63) ได้สรุปถึงบทบาทของวิชาสังคมศึกษาว่า "วิชาสังคมศึกษามีบทบาทสำคัญในการเตรียมนักเรียนสำหรับชีวิตในโลกอันซับซ้อนนี้ การเตรียมหลักสูตรวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาสังคมศึกษา จึงมักกำหนดความมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนและ ให้ความสำคัญต่อสังคมด้วย"

นอกจากนี้ สุนทร สุนทรชัย (2514 : 10) ก็ได้เสนอแนะข้อคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษาไว้ว่า "วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่สำคัญวิชาหนึ่งในหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษา เนื่องจากสังคมศึกษาเป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องราวของมนุษย์และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม... " และในหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายของกระทรวงศึกษาธิการ (2512 : 17) ก็ได้ระบุไว้ว่า

วิชาสังคมศึกษาสอนให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เติบโตเป็นพลเมืองดี รู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองดี รู้จักศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ รู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณและใช้เหตุผลในการตัดสินใจ รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม มีความรักและเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมตลอดจนความเป็นไปในอดีตที่บรรพบุรุษสร้างสมไว้ แล้วรู้จักนำความรู้เหล่านั้นมาวิเคราะห์เหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อปรับตนเองให้ดำรงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้อย่างประสบความสำเร็จ

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคม เพราะจุดมุ่งหมายในการสอนวิชาสังคมศึกษานั้น ไม่ได้เน้นอยู่ที่เนื้อหาวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังถ่ายทอดและฝึกฝนความเป็นพลเมืองดีให้แก่นักเรียน ช่วยให้นักเรียนรู้จักการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และรู้จักที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ให้มีความรัก ความเข้าใจและความภาคภูมิใจในความเป็นมาในอดีตของบรรพบุรุษ และช่วยให้นักเรียนสามารถนำความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้น มาปรับปรุงตนเองและประยุกต์ใช้ในสังคม เพื่อให้นักเรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงหนังสือเรียนซึ่งจัดว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน ดังนั้นหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาจึงได้รับการปรับปรุงในด้านรูปแบบและการเสนอเนื้อหาให้สอดคล้องกับหลักสูตรใหม่ด้วย โดยการรวมกลุ่มวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเข้าด้วยกัน ได้แก่ วิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ จริยธรรม สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษา

และสิ่งแวดลอม ซึ่งวิชาต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูกบรรจุไว้เป็นวิชาบังคับและวิชาเลือกในกลุ่มวิชา
 สังคมศึกษา สำหรับวิชาเลือกนั้นกระทรวงศึกษาธิการจะกำหนดรายวิชาต่าง ๆ ไว้ในหลักสูตร
 ซึ่งมีทั้งหมด 26 รายวิชา เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด ความ
 สามารถและความสนใจ รายวิชาที่เป็นวิชาเลือกเหล่านี้จะมีอยู่ประมาณ 2 ใน 3 ของรายวิชา
 ทั้งหมดที่นักเรียนจะต้องเรียนตามหลักสูตร ส่วนวิชาบังคับนั้นเป็นวิชาที่กระทรวงศึกษาธิการ
 กำหนดให้นักเรียนทุกคนต้องเรียน ซึ่งมีทั้งหมด 6 รายวิชา และแต่ละรายวิชาต่าง ๆ ซึ่งเป็น
 วิชาบังคับเหล่านี้จะมีชื่อที่เหมือนกัน คือ รายวิชาสังคมศึกษา แต่จะต่างกันที่รหัสวิชาเท่านั้น
 ส่วนเนื้อหาของรายวิชาทั้ง 6 นี้ จะมีการนำเสนอแบบบูรณาการซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกันไป
 ตามระดับชั้นของผู้เรียน

ด้วยเหตุที่วิชาสังคมศึกษาประกอบด้วยรายวิชาต่าง ๆ มากมายเช่นนี้ ทำให้หนังสือ-
 เรียนสังคมศึกษามีอิทธิพลมากต่อกระบวนการเรียนการสอนมากขึ้น คือ นอกจากจะช่วยพัฒนา
 ทักษะของนักเรียนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หนังสือเรียนสังคมศึกษายังช่วยครูในการจัดลำดับหัวข้อ
 รวบรวมเนื้อหาและตั้งจุดมุ่งหมายของการสอนได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย และในการเรียนการ-
 สอนสังคมศึกษาแนวใหม่นี้ ก็ได้มีการสนับสนุนให้มีการใช้หนังสือเรียนหลาย ๆ เล่ม เพื่อให้ผู้-
 เรียนเกิดความคิดอเนกนัย (Divergent thinking) ซึ่งจัดว่าเป็นหัวใจของสังคมศึกษา
 แนวใหม่ และได้มีการปรับปรุงหนังสือเรียนที่ดีขึ้น โดยการเน้นคุณภาพของหนังสือเรียนเป็น
 หลัก (ศักดิ์ศรี ปาณะกุล 2526 : 8)

ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ให้การสนับสนุน เพื่อให้มีการผลิตหนังสือ ตำราเรียนและ เอกสาร
 ประกอบการสอนอย่างกว้างขวาง ดังปรากฏในแนวนโยบายของรัฐที่กำหนดในแผนการศึกษาของ
 ชาติ ฉบับพุทธศักราช 2520 (สภาการศึกษาชาติ, 2521 : 9) ที่ว่า " รัฐพึงสนับสนุนให้มี
 การผลิตตำรา แบบเรียน และ เอกสารทางวิชาการอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้โดยไม่ขัดต่อวัฒนธรรม
 ไทย และระเบียบข้อบังคับของกฎหมาย..."

ด้วยเหตุนี้กระทรวงศึกษาธิการจึงได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมใน
 การผลิตหนังสือเรียนเพื่อใช้ในโรงเรียนด้วย จึงทำให้ในรายวิชาหนึ่ง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
 มีหนังสือเรียนหลายเล่ม หลายสำนวน จากสำนักพิมพ์หลายแห่ง และจากผู้เรียบเรียงหลายท่าน
 ซึ่งหนังสือเรียนแต่ละ เล่มนี้จะมีรูปแบบการจัดรูปเล่มและการเสนอเนื้อหาที่แตกต่างกันไป ถึงแม้
 ว่าจะเรียบเรียงขึ้นจากหลักสูตรเดียวกัน คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524

ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของครู อาจารย์ ที่เป็นผู้สอนในรายวิชานั้น ๆ รวมทั้งผู้บริหารและผู้มีส่วน-
 เกี่ยวข้องกับการเลือกซื้อหนังสือเรียนในโรงเรียน จำเป็นต้องพิจารณาคัดเลือกหนังสือเรียนที่
 เห็นว่ามีคุณภาพดีที่สุดไปใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนของตน เพื่อให้การเรียนการสอน
 ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสิ่งที่จะช่วยทำให้ครู อาจารย์ รวมทั้งผู้บริหารและผู้ที่มีส่วน
 เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคัดเลือกหนังสือเรียนได้เลือกซื้อหนังสือเรียนอย่างถูกต้องและเหมาะสม
 คือ จะต้องมีการวิเคราะห์เพื่อประเมินหนังสือเรียนอย่างมีเหตุผลและมีหลักเกณฑ์ที่เชื่อถือได้
 รวมทั้งรู้จักวิธีสร้างหนังสือเรียนที่ดี ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการคัดเลือกหนังสือเรียนที่มีคุณภาพ เพื่อ
 ที่จะนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม

ในการพิจารณาคัดเลือกหนังสือเรียนนี้ เอนก รัตนบิยะภากรณ์ (2528 : 33-35)

ได้เสนอแนวทางการพิจารณาคัดเลือก พอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. มีเนื้อหาสาระครบตามวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดไว้ และยังมีทั้งความลึกและความกว้างในเนื้อหาวิชาด้วย
2. มีวิธีการใช้สำนวนภาษาที่เหมาะสมกับระดับของผู้เรียน และมีวิธีการเรียบเรียงเนื้อหาจากง่ายไปหายาก
3. มีการพัฒนาเนื้อหาข้อเท็จจริง และมีความทันสมัยในหลักวิชา
4. มีภาพประกอบที่จะช่วยทำให้ผู้เรียนมองเห็นภาพของสิ่งที่เป็นนามธรรม ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
5. มีขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับวัยของเด็ก ไม่เล็กหรือใหญ่เกินไป
7. ควรมีปกหนังสือที่หนา แข็งแรงและทนทาน สีและภาพหน้าปกควรจะมีที่สวยงามและดึงดูดความสนใจได้ดี
8. การเข้าเล่มหนังสือ ควรมีความประณีตและทนทาน
9. มีราคาที่เหมาะสม และไม่แพงจนเกินไป

โกชัย สาริกบุตร และ สมพร สาริกบุตร (2521 : 12) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์หนังสือเรียนออกมาพิจารณาในแต่ละส่วนว่า มีองค์ประกอบอะไรบ้าง แล้วใช้เกณฑ์กำหนดที่เชื่อถือได้เทียบเคียงกับองค์ประกอบเหล่านั้น เพื่อศึกษาว่า หนังสือเรียนแต่ละเล่มนั้นมีขนาดบ้างที่แตกต่าง คล้ายคลึง เข้าข่ายหรือดีกว่าเกณฑ์กำหนดที่ตั้งไว้ การวิเคราะห์หนังสือเรียนจึงมีลักษณะที่จริงจัง เป็นเหตุเป็นผลและเชื่อถือได้

ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์หนังสือเรียนจึงเป็นงานที่สำคัญ ผลการวิเคราะห์หนังสือเรียนอย่างรอบคอบ มีเหตุผลและมีเกณฑ์กำหนดที่เชื่อถือได้จะเป็นแนวทางให้ครู อาจารย์ ผู้บริหาร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเลือกซื้อหนังสือเรียน ได้ตัดสินใจเลือกหนังสือเรียนที่เหมาะสมและมีคุณภาพไปใช้จริงเรียนของคน

สำหรับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 605 นี้ เป็นรายวิชาบังคับในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) ในหมวดวิชาสังคมศึกษา ซึ่งเป็นวิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทางประวัติศาสตร์ รู้จักศึกษาความหมายและขบวนการทางประวัติศาสตร์ สามารถวิเคราะห์สังคมไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยปัจจุบัน ศึกษาการปฏิวัติอุตสาหกรรม แนวความคิดเรื่องประชาธิปไตย การสร้างสรรค์งานทางศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ ๆ และปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศในปัจจุบัน (กระทรวงศึกษาธิการ 2523 : 55) จะเห็นได้ว่า เนื้อหาของหนังสือเรียนรายวิชานี้จะเน้นหนักไปในด้านการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งในหมวดวิชาสังคมศึกษา

การศึกษาประวัติศาสตร์นั้นมีมานานแล้ว ตั้งแต่ยุคอาณาจักรกรีก-โรมัน โดยการสอนเรื่องราวของกษัตริย์และวีรบุรุษ (สุนทร สุนันทชัย 2514 : 85) แต่สำหรับในประเทศไทยนั้นแต่เดิมมีคำใช้คำว่า ประวัติศาสตร์ หากใช้คำว่า พงศาวดาร อันเป็นบันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับพระเจ้าแผ่นดิน พงศาวดารเล่มแรกของไทย คือ พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ซึ่งพระโหราธิบดีเป็นผู้ประพันธ์ไว้ว่าแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อ พ.ศ.2224 โดยแต่งเป็นร้อยแก้วลำดับศักราชและเหตุการณ์คล้ายบันทึกภูมิโหร เป็นการรวบรวมจดหมายเหตุและพงศาวดารเข้าด้วยกันตามลำดับศักราช พงศาวดารฉบับนี้พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์) เมื่อครั้งมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงประเสริฐอักษรนิติ ได้มาจากจังหวัดเพชรบุรี เมื่อ พ.ศ.2450 คนทั่วไปจึงเรียกพงศาวดารฉบับนี้ว่า พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ หรือเรียกสั้น ๆ ว่า พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐฯ

ด้วยเหตุที่วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่สำคัญมากวิชาหนึ่ง ดังนั้นนักวิชาการหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นถึงความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ต่าง ๆ กัน ดังนี้ จอห์น จาโรลิเมค (John Jarolimek 1961 : 251-252) นักวิชาการชาวต่างประเทศได้เสนอความคิดเห็นว่า "วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ทำให้นักเรียนเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีเหตุผล มีความรักชาติบ้านเมือง เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และมีความภูมิใจในชาติของตนเอง"

Jonathan C. McLendon 1965 : 95-96) ก็ได้เสนอความคิดเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ไว้ว่า

การศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้ผู้ที่ศึกษาเกิดความซาบซึ้งในสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ในอดีต ช่วยให้ทราบถึงความเป็นมาของชาติของตน และผลจากการเรียนรู้ถึงอดีตทำให้มนุษย์สามารถเข้าใจปัจจุบันได้ดีขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางการเสริมสร้างความเจริญในอนาคต นอกจากนี้การศึกษาประวัติศาสตร์ยังช่วยฝึกทักษะในการหาแหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ช่วยให้เราเข้าใจการสังเกตและรู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณ รวมทั้งความสามารถในการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลได้เป็นอย่างดี

ซี พี ฮิลล์ (C.P.Hill) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการสอนประวัติศาสตร์ไว้พอสรุปได้ว่า การสอนวิชาประวัติศาสตร์สามารถช่วยฝึกให้นักเรียนมีความเข้าใจและมีการแสดงออกที่ชัดเจน ถูกต้อง นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ยังช่วยแยกแยะสิ่งที่มีสาระประโยชน์ออกจากกันได้อย่างเด่นชัด ประวัติศาสตร์จึงเปรียบเสมือนบทเรียนที่สอนให้มนุษย์เข้าใจและเตรียมรับเหตุการณ์และปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต (สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ [แปล] 2513 : 1)

นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ยังเป็นวิชาที่ทำให้ให้นักเรียนเกิดความเพลิดเพลิน เพราะเนื้อหาทางประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่สนุกหลังจากที่เป็นความรู้เกี่ยวกับชาติบ้านเมือง ความสามารถของบรรพบุรุษ และเหตุการณ์สำคัญ ๆ ทำให้ช่วยปลุกใจนักเรียนให้เกิดความรักชาติบ้านเมืองอย่างมีเหตุผลและซาบซึ้งในคุณงามความดีของวีรบุรุษ วีรสตรี และบุคคลสำคัญของชาติในอดีต และช่วยให้นักเรียนเกิดความคิดที่จะปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดีให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ (สุรีพันธ์ เกียนวัฒนา 2518 : 11)

เนื่องจากวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาสำคัญและมีประโยชน์มากวิชาหนึ่งในหมวดสังคมศึกษา การที่จะทำให้นักเรียนมีคุณค่าตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้นก็ต้องอาศัยหนังสือเรียนที่ดีเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่ง เพราะหนังสือเรียนที่ดีจะเป็นกุญแจสำคัญในการเรียนการสอนวิชานี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก และจากประสบการณ์ในการทำงาน รวมทั้งจากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยอื่น ๆ พบว่า ปัญหาที่สำคัญที่เป็นอุปสรรคในการเรียนการสอนวิชานี้ก็คือ ปัญหา

เกี่ยวกับการใช้หนังสือเรียน โดยเฉพาะหนังสือเรียนานหมวดวิชาสังคมศึกษาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เพราะมักจะมีข้อมูลต่าง ๆ ที่คลาดเคลื่อน และหลักฐานใหม่ ๆ ที่มีการค้นพบอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าหนังสือเรียนรายวิชานี้จะมีการปรับปรุงแก้ไขใหม่อยู่เกือบทุกปีการศึกษาก็ตาม แต่หนังสือเรียนรายวิชานี้ก็ยังมีข้อบกพร่องและข้อผิดพลาดต่าง ๆ อยู่เสมอ อาทิ เช่น ในเรื่องการพิมพ์ การนำเสนอเนื้อหา การอ้างสำนวนภาษา และอื่น ๆ อีกทั้งเนื้อหาของหนังสือเรียนแต่ละเล่มในรายวิชาเดียวกันแต่ผู้เรียบเรียงต่างกัน บางครั้งก็ไม่ตรงกัน เช่น เรื่องปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศในปัจจุบัน เป็นต้น ทำให้ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกใช้หนังสือเรียนในโรงเรียนเกิดปัญหาในการเลือกหนังสือเรียน เนื่องจากการศึกษาในประเทศไทยยังให้ความสำคัญกับหนังสือเรียนเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเกิดความคิดที่จะวิเคราะห์และประเมินคุณภาพของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส 605 โดยพิจารณาตามเกณฑ์วิเคราะห์และประเมินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และจากแบบสอบถามความคิดเห็นของครูอาจารย์ผู้ใช้หนังสือเรียนรายวิชานี้เป็นหลักในการเรียนการสอนมาประกอบกัน

ในประกาศกำหนดหนังสือเรียนสำหรับเลือกใช้ในโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของกระทรวงศึกษาธิการ นั้น ได้กำหนดรายชื่อหนังสือเรียนานหมวดวิชาสังคมศึกษา รหัสวิชา ส 605 ซึ่งเป็นวิชาบังคับในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) ไว้ให้เลือกใช้เป็นหนังสือเรียนในโรงเรียน 4 รายการด้วยกัน (กระทรวงศึกษาธิการ 2528 : 57-58) ดังนี้

1. หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส 605 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

เรียบเรียงโดย นายสีบแสง พรหมบุญ นายณรงค์ พ่วงพิศ และนายสัตย์ชัย
สุวังบุตร

จัดพิมพ์โดย ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรเจริญทัศน์

2. หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส 605 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

เรียบเรียงโดย นายชาณุวิทย์ เกษตรศิริ นางกาญจณี ละอองศรี นายสุพจน์
แจ้จรัส นางสาวสุภาภรณ์ จรัสพัฒน์ นายนพพร ประชากุล
และนางสาวสุวิมล รุ่งเจริญ

จัดพิมพ์โดย บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด

3. หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส 605 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

เรียบเรียงโดย นายวุฒิชัย มุลศิลป์ และ ม.ร.ว.รุจยา อากาศ

จัดพิมพ์โดย ห้างหุ้นส่วนจำกัดเซ็นทรัลเอ็กซ์เพรสศึกษา

4. หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส 605 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

เรียบเรียงโดย นายประเสริฐ ๗ นคร นายสินชัย กระบวนแสง และ
นายสมศักดิ์ วิจารณ์

จัดพิมพ์โดย บริษัทสำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด

จากการที่มีหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส 605 ถึง 4 เล่ม ที่ได้ผ่านการตรวจพิจารณาจากกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ อนุญาตให้เลือกรับใช้เป็นหนังสือเรียนในโรงเรียน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิเคราะห์หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ทั้ง 4 เล่มนี้ ในด้านการจัดรูปเล่มและการพิมพ์ ด้านเนื้อหาของหนังสือเรียน ด้านการเขียนและการใช้ภาษา และด้านเครื่องช่วยการเรียนการสอน เพื่อศึกษาว่าหนังสือเรียนเล่มต่าง ๆ เหล่านี้ มีลักษณะของหนังสือเรียนที่ดีมากน้อยแค่ไหน เพียงไร ควรมีการปรับปรุงแก้ไขในด้านใดบ้าง ผลการวิจัยครั้งนี้จะชี้ให้เห็นถึงข้อดีและข้อบกพร่องของหนังสือเรียนเหล่านั้น รวมทั้งเป็นแนวทางให้แก่ผู้เรียบเรียงและผู้ผลิตหนังสือเรียนได้แก้ไขปรับปรุงคุณภาพของหนังสือเรียนให้ดีขึ้น ตลอดจนบรรดาครูอาจารย์ผู้สอนวิชานี้จะได้แนวทางในการตัดสินใจเลือกหนังสือเรียนที่มีคุณภาพมาใช้ประกอบการเรียนการสอน และยังสามารถนำข้อมูลจากการวิเคราะห์มาใช้ประกอบการสอนอันจะก่อให้เกิดคุณประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์และประเมินหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ส 605 สำหรับวิชาบังคับที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้เลือกรับใช้เป็นหนังสือเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) จำนวน 4 เล่ม ที่ผลิตขึ้นในต่างสำนักพิมพ์กัน ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การจัดรูปเล่มและการพิมพ์
2. เนื้อหาของหนังสือเรียน
3. การเขียนและการใช้ภาษา
4. เครื่องช่วยการเรียนการสอน

2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูผู้ใช้นักเรียนวิชาสังคมศึกษา ส 605 ทั้ง 4 เล่ม เกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือเรียนทั้ง 4 ด้านดังกล่าวข้างต้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์และประเมินหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 605 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้เลิกใช้ เป็นหนังสือเรียนในโรงเรียน จำนวน 4 เล่ม ที่จัดพิมพ์ขึ้นโดยสำนักพิมพ์ต่าง ๆ เท่านั้น
2. ในการวิเคราะห์และประเมินหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 605 ทั้ง 4 เล่มนี้ ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์และประเมินคุณภาพของหนังสือเรียนในด้านการจัดรูปแบบและการพิมพ์ เนื้อหาของหนังสือเรียน การเขียนและการใช้ภาษา และเครื่องช่วยในการเรียนการสอน ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น
3. การสอบถามความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ จะสอบถามเฉพาะครูที่สอนวิชาสังคมศึกษา ส 605 ในเขตกรุงเทพมหานคร เท่านั้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์	หมายถึง	การจำแนกแยกแยะองค์ประกอบของหนังสือเรียน เพื่อพิจารณาคุณภาพของหนังสือเรียนในด้านการจัดรูปแบบและการพิมพ์ เนื้อหาของหนังสือเรียน การเขียนและการใช้ภาษา และเครื่องช่วยในการเรียนการสอน
ประเมิน	หมายถึง	การกำหนดหรือการตัดสินค่าของคุณภาพของหนังสือเรียน โดยการใช้เกณฑ์ที่กำหนดไว้
หนังสือเรียน	หมายถึง	หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 605 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 4 เล่ม ที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้เป็นหนังสือเรียนในโรงเรียน
ส 605	หมายถึง	รายวิชาหนึ่งที่บรรจุเป็นวิชาบังคับในหมวดวิชาสังคมศึกษาดังที่ระบุไว้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การวิจัยนี้จะ เป็นแนวทางแก่ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคัดเลือกหนังสือเรียน และครูสังคมศึกษา ในการเลือกหนังสือเรียนที่มีคุณภาพ
2. เป็นแนวทางแก่ผู้เรียบเรียงและผู้ผลิตหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชา ส 605 ในการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงหนังสือเรียนวิชานี้ให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น
3. เป็นแนวทางสำหรับผู้ที่สนใจในการค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ต่อไป

*****